

STELIAN DUMISTRĂCEL – FORME DE COMUNICARE

Stelian Dumistrăcel – Forms of Communication

This article focuses on the dialogic personality of Professor Stelian Dumistrăcel, on the forms of communication who define him. The “Linguistic Dialogues” podcast is an expression of the *referential dialogue* (Francis Jacques) and *substantial dialogism* (Augusto Ponzio) that characterizes communication method of Professor Stelian Dumistrăcel.

Key-words: *Stelian Dumistrăcel, communication, linguistics, dialogue*

S-au scurs 10 ani de când profesorul Stelian Dumistrăcel era omagiat la Facultatea de Litere din cadrul Universității „Vasile Alecsandri” la cea de-a VII-a ediție a „Dialogurilor academice”, din 23 noiembrie 2012. Peste timp, la finele anului 2021, Stelian Dumistrăcel a început o altă serie de dialoguri, „Dialoguri lingvistice”, desfășurate online, având-o ca parteneră pe distinsa cercetătoare și colaboratoare a sa de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide al Academiei Române – Filiala Iași, Gabriela Haja. După 11 ediții, dialogul a luat sfârșit, în luna martie a anului 2022, deși realizarea și difuzarea online îl plasează într-un prezent continuu. Rândurile care urmează sunt inspirate de spiritul dialogic al Profesorului.

Articole științifice, cărți de referință în câmpul unei lingvistici a „vorbirii”, conferințe, articole de factură lingvistică pentru publicul larg în presa de informare generală („Ziarul de Iași”, de exemplu), intervenții pe teme lingvistice în mediul audio-vizual – iată o mare diversitate de forme de expresie alese de Stelian Dumistrăcel pentru a (se) comunica, adică pentru a intra într-o relație autentică cu publicul său situat în perimetrul academic sau în rândul vorbitorilor obișnuiți. Ne vom opri, în continuare, asupra câtorva aspecte din această ultimă categorie, reflectate în „Dialogurile lingvistice” din mediul online.

„Spațiul rostirii devine un loc al permanentei expunerii de sine, supusă evaluării prin adăugarea parametrilor *ce / cui / cum / când* spui versus *nu spui*.”². Considerăm că „spațiul rostirii” este un indiciu revelator pentru personalitatea de comunicator a lui Stelian Dumistrăcel, marcată de „faticitate” și dialogism.

Podcastul – un spațiu pragmatico-discursiv

„Dialogurile lingvistice” i-au adus împreună, în mediul online, pe cei doi lingviști a căror discuție spectacularizează, pentru publicul acestui nou mediu,

¹ Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.

² Gabriel Mardare, *Arca lui Noica, luntrea lui Cioran (Registre de bord)*, Iași, Editura Cronica, 2003, p. 29.

informație lingvistică de interes larg. Emisiunea este descrisă astfel pe canalul dedicat de pe platforma YouTube:

Cu umor savuros și sancționând greșeli, nu oameni, magistralul dialog între doi filologi reputați este începutul unei serii de lecții despre limba română predate altfel, pentru toate vârstele. Urmăriți canalul de promovare a limbii române și pledoaria pentru corectitudine în exprimare într-o serie de dialoguri între Gabriela HAJA, cercetător la Institutul „A. Philippide” din Iași și prof. dr. Stelian-Traian DUMISTRĂCEL, reputat cercetător al aceluiași institut, senior al didacticii lingvistice la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Unul dintre cele mai populare tipuri de new media, podcastul reprezintă, la origine, varianta digitală a unei emisiuni de radio, fiind asimilat, între timp, unei largi categorii de produse online audio-video apropiate de blogging sau video blogging. Etimologic, termenul a apărut ca o combinație între *iPod* (engl. “portable music player”) și *broadcast* (engl. “live streaming”, transmisiune în direct). A fost introdus în limbajul media în 2004, jurnalistul Hammersley asociind acest termen cu „libertatea de a alege timpul și locul ascultării unei anumite înregistrări” de tipul unei emisiuni de radio³. Podcastul presupune „o experiență de ascultare la cerere, mediată prin platforme audio sau video, care implică formate eterogene și designuri tematice generoase care pot fi scrise de producători de mai multe medii”⁴.

Considerăm că „Dialogurile lingvistice” pot fi încadrate în ceea ce Stelian Dumistrăcel numește „spațiu pragmatico-discursiv”. Figura 1 conține o reprezentare grafică a acestui concept descris de Stelian Dumistrăcel în raport cu două coordonate ale comunicării: datele obiective (A) și datele subiective (B), sub semnul adecvării discursului la mediul comunicării și la personalitatea interlocutorilor.

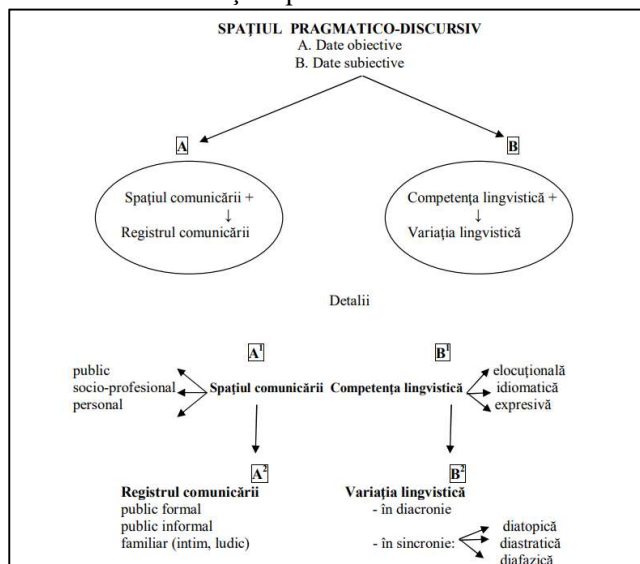

Figura 1. Spațiul pragmatico-discursiv⁵

³ Lucian Bălănuță, *Podcast – towards an inclusive definition*, „Acta Universitatis Danubius.” Communicatio, vol. 15, nr. 2 /2021, p. 32, traducerea noastră.

⁴ *Ibidem*, p. 38-39.

⁵ Sursa figurii: Stelian Dumistrăcel, *Spații pragmatico-discursive ale generării idiotismelor: o înscenare caragialescă*, în „Studii și cercetări științifice. Seria Filologie”, nr. 28/2012, p. 47.

Pentru o analiză sumară a Fig. 1, precizăm următoarele coordonate și componente prezentate aici. Avem, mai întâi, două coordonate ale comunicării: cea a datelor obiective (A) și cea a datelor subiective (B). Reprezintă *date obiective* situarea comunicării într-un anumit spațiu dat, spațiul public, cel socioprofesional și cel personal, cărora le corespund, în principiu, în ceea ce privește verbalul, paraverbalul și nonverbalul, registre corespunzătoare (adekvate): registrul public formal, registrul public informal (social sau profesional) și registrul familiar (ultimul cunoscând și evoluția spre intim sau chiar ludic). În ceea ce privește *datele subiective* ale comunicării, care țin, așadar, de dotările personale ale interlocutorilor, referirea se face, în primul rând, la *competența lingvistică* a acestora, în speță la competența idiomatică (gradul de cunoaștere a unei limbi) și la cea expresivă [...], așadar adecvarea la situația de comunicare, la tema discursului și la interlocutor; din perspectiva pragmaticii, aceasta înseamnă capacitatea/permanența emițătorului de a se plasa la același nivel al competenței idiomatice și expresive cu receptorul⁶

Spațiul pragmatico-discursiv este marcat de un contract de comunicare bazat pe cooperarea dintre cele două instanțe implicate în relație, realizatorii emisiunii vs publicul lor. Contractul de comunicare se manifestă atât la nivel tematic, referențial, cât mai ales în modurile de „convocare” a receptorului, care devine o „prezență discursivă” în cadrul dialogului. Mediul impune tipul mesajului, spunea Mc Luhan. Specificul podcastului și al noilor medii de comunicare digitală este reprezentat tocmai de această legătură intrinsecă cu receptorul, care devine participant activ la acest proces. Destinatarul mesajului poate insera comentarii sau poate deveni creator de conținut la rândul său, co-enunțator, translatând produsul de comunicare pe alte medii.

Dialogul referențial – formă canonică de comunicare

Podcasturile pot înregistra diferite modalități de organizare discursivă. Ele pot lua forma unui interviu, a unui talk-show, a unei dezbatere, a unei prezentări monologale, toate acestea fiind derulate fie audio, fie audio-video. „Dialogurile lingvistice” sunt construite pentru un public ce nu are o pregătire specifică în domeniu. În spațiul interlocuțiunii are loc un dialog referențial, definit de Francis Jacques în *Dialogiques*⁷. Dialogul referențial reprezintă forma ideală de interacțiune verbală care definește alteritatea personală. Avem acces la *celălalt* prin intermediul limbajului, avem acces la realitatea comunicată în cadrul relației interpersonale, la nivel interacțiunii referențiale.

„Practică socială având ca suport limba”⁸, dialogul face apel la competența dialogică a actorilor săi, care „presupune control și autocontrol comunicativ, adaptare dinamică la o situație de comunicare dată, colaborare cu partenerii de dialog”⁹. Alături de nivelul lingvistic, al actelor de limbaj, dialogul este caracterizat și nivelurile logice ale referinței: coreferința și interreferința, așa cum le prezintă Francis Jacques.

Coreferința desemnează folosirea aceluiași nume pentru același element

⁶ *Ibidem*, p. 47-48.

⁷ Francis Jacques, *Dialogiques*, Paris, Presses Universitaires de France, 1979.

⁸ Andra Vasilescu, „Dialogul”, în Academia Română. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Gramatica limbii române*, vol. II – „Enunțul”, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 779.

⁹ *Ibidem*, p. 780.

extralingvistic, la nivel elementar. Prin intermediul coreferinței, participanții la dialog se folosesc de aceiași termeni pentru a desemna același referent.

Interferința reprezintă bagajul comun de informație ce se construiește prin dialog, patrimoniul comun care ia naștere prin relația interpersonală cu *celălalt*. Interferința presupune o serie de construcții secundare pornind de la coreferință, construcții care iau naștere efectiv din relația dialogală. Prin procesul interferinței, atât obiectul cât și numele obiectului sunt fie create, fie re-create în procesul comunicării. Secvența de deschidere a celui de-al doilea dialog ne oferă o ilustrare a interferinței:

G.H. Bine vă revăd!

S.D. Bine vă regăsesc și bine vă reaud! [...] Nemții spun însă, după ce încheie o convorbire telefonică, *Auf Wiederhören!*, „la auzire bună!”. La o nouă auzire, am întrebat ce zic, dacă-i bună, dar este „la o nouă revedere” și „la o nouă auzire. Noi suntem și la una, și la alta!

G.H. Într-adevăr. Mama mea, care a crescut în Ardeal, a descoperit târziu telefonul și ea folosea exact aceeași formulă, fără să fie vorbitoare de germană. Și spunea: „La bună reauzire!” Așa încheia ea.

S.D. Este minunat, este exact ce spun nemții când încheie un apel telefonic, *Auf Wiederhören!* La nouă auzire!

Universul coreferențial familiar celor doi reputați lingviști vizează diferite chestiuni de limbă română cu implicații la nivel sociocultural, în cadrul discursului public: problematica neologismelor, a limbajului specializat, a împrumuturilor (din limba turcă și din limba greacă), problematica dominației masculinului în limba română, reflectată în greșeli de acord, relația dintre imagini și cuvinte, cum se realizează o comunicare științifică eficientă, despre scriere, despre rolul dicționarilor – DOOM, *Dicționarul Limbii Române* (DLR), despre titlurile de presă.

În ediția a 10 a DIALOGURILOR LINGVISTICE suntem salutați cu „Bun întâlnișul” și primim câteva sfaturi/observații privind ținuta vestimentară a comunicatorilor publici. Reținem: „Nu te duci cu tocure în troscot” și „Nu pot fi

vorbitori oficiali – cu referire la crainicele de la serviciul public al televiziunii – și să prezinte crime și omoruri găsite de parcă sunt la o nuntă, așteptând să fie scoase la joc”¹⁰.

Procesul de re-creare specific interreferinței afectează practic toate unitățile comunicării lingvistice, proces inevitabil pentru categoria deicticelor. În practica de comunicare, în dialogul efectiv dintre indivizi, interreferențialitatea tinde să prevaleze asupra coreferențialității. Se poate identifica și un sistem încrucișat de interreferințe, care îi vizează nu doar pe interlocutorii implicați în dialogul efectiv din cadrul podcastului, ci face trimitere la receptorii săi de partea cealaltă a ecranului:

Iarăși cu „Bun întâlnișul!” Și-mi aduc aminte că prima dată am găsit formula aceasta de salut în basmele lui Mihail Lungeanu. [...] Ciobanii, care sunt păcurari la el, se-ntălesc și spun „Bun întâlnișul!” Și sunt niște oameni care nu se văd decât foarte rar. Și-atuncea, nu se știe cum, îs bucuroși de *întâlniș*. Și am zis și eu, tot așa, „Bun întâlnișul!” față de cei care ne ascultă, care ne urmăresc sau care dau peste noi din întâmplare. Și *aș spune că aș putea cita*, nu știu dacă n-a fost ironică, *o ascultătoare, o fată care ne vede din străinătăți*, nu-i spun numele, ca să nu se supere, că poate nu-i nimeresc tonalitatea, *a spus că îi place ținuta noastră și relația care se stabilește între noi în cursul emisiunii, ceea ce m-a-ncântat, pentru că eu țin foarte mult la ceea ce înseamnă comunicare în toată treaba asta pe care-o fac și nu pornesc de la o limbă de apărat cu pușca, cu baioneta, cu mitraliera, cu tancul...* (subl. noastră)

Dimensiunea relațională (fatică) și cea referențială, metalingvistică sunt axele dialogului amical la care ne convoacă Stelian Dumistrăcel. În linia conceptului de dialogism al lui Mihail Bahtin, semioticianul Augusto Ponzio arată că există grade diferite de dialogism la nivelul unui dialog. Există discursuri care, din punct de vedere formal, sunt dialoguri, dar, în fapt, nu sunt niște dialoguri autentice, nu sunt „dialoguri dialogice”¹¹. Astfel, Augusto Ponzio descrie un *dialogism substanțial* (*substantial dialogism*), care nu se datorează formei dialogate a textului, numită *dialogism formal* (*formal dialogism*), ci gradului de deschidere către alteritate¹².

Dialogismul profesat de Stelian Dumistrăcel este unul *substanțial*, deschis către *celălalt*, o condiție necesară în mod absolut pentru o comunicare onestă, autentică, o adevărată profesiune de credință, după cum a lăsat, el însuși, mărturie: „pentru că eu țin foarte mult la ceea ce înseamnă comunicare în toată treaba asta pe care-o fac”.

BIBLIOGRAFIE

Bălănuță, Lucian, *Podcast – towards an inclusive definition*, „Acta Universitatis Danubius. Communicatio”, vol. 15, nr. 2 /2021, p. 31-41.
Dumistrăcel, Stelian, *Spații pragmatico-discursive ale generării idiotismelor: o*

¹⁰ Se arată în prezentarea celei de-a zecea ediții a *Dialogurilor*. <https://www.youtube.com/watch?v=5YG8ID9ARdA>, ultima accesare: 20.10.2022.

¹¹ Augusto Ponzio, *The dialogic nature of sign*, Ottawa, Legas, 2006, apud Susan Petrilli, *Dialogue, responsibility and literary writing*, in „Semiotica”, no. 213/2016, p. 314.

¹² Relația discursivă cu alteritatea este discutată și în Florinela Floria, *Retorica alterității*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.

- înscenare caragialescă*, în „Studii și cercetări științifice. Seria Filologie”, nr. 28/2012, p. 45-69.
- Floria, Florinela, *Retorica alterității*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.
- Goyard-Fabre, Simone, *Parler, dire, penser. Du dialogisme transcendantal à l'érotétique générale*, în „Revue de Métaphysique et de Morale”, no. 2/2007, p. 239-272.
- Jacques, Francis, *Dialogiques*, Paris, Presses Universitaires de France, 1979.
- Mardare, Gabriel, *Arca lui Noica, luntrea lui Cioran (Registre de bord)*, Iași, Editura Cronica, 2003.
- Petrilli, Susan, *Dialogue, responsibility and literary writing*, în „Semiotica”, no. 213/2016, p. 307-343.
- Vasilescu, Andra, „Dialogul”, în Academia Română. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Gramatica limbii române*, vol. II – „Enunțul”, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 779-817.

Webografie

<https://www.youtube.com/@dialogurilingvistice2218>